

SORTAVALAAN TUTUSTUMASSA.

Lauantaina elokuun 23. päivänä tiedustelin kyyti-mahdollisuutta suuntaan **Sortavala**, mutta autoa ei ollut saatavissa mistään. Ainoa kulkuväline, joka oli vapaa ja käytettävissä oli moottoripyörä, jonka pakettihyllyllä voisin päästä sekä sinne että takaisin. Ottaen huomioon, että edellisellä Joensuunmatkalla olin loukannut häntänikamani ja istuminen tuotti vaikeuksia jo sinäänsä, ei tämä tapa matkustaa ollut yhtään houkutteleva, varsinkin kun tiesin maantien olevan erittäin huonossa kunnossa.

Toiselta puolen kuljettava matka oli vain 80 kilometriä kumpaankin suuntaan eli yhteensä 16 peninkulmaa, joten otaksuin sittenkin kestäväni sen. Päätin yrittää, koska mielestäni oli mennyt jo liiankin monta päivää hukkaan.

Sunnuntaiamuna kello 9 lähdimme siis kersantti Inkeroisen ohjaamalla moottoripyörällä matkalle. Maantie oli odotettua huonompi ja osoittautui todelliseksi "via dolorosaksi", mutta perille pääsimme sittenkin jos kohta vasta puolenpäivän aikaan.

Jo saapuessamme totesin, että pankin talo oli kaupungin parhaiten säilyneitä, eikä ulkoapäin voinut todeta mitään pahempaa vauriota. Suuri osa ikkunaruuuduista vaan oli, nähtävästi ilmanpaineen vaikutuksesta, rikki. (Nyt jälkepäin on kyllä huomattu erinäisiä vikoja katossa.)

Taloon oli kaupungin komendantti järjestänyt toimistonsa ja kun minun oli määrä ilmoittautua hänen luonaan, en tarvinnut hukata aikaa hakiessani käsiini tätä viranomais-ta. Tapasinkin komendantin, luutnantti Tenhusen jo kadulla talon edustalla, joten heti sain kaikki muodollisuudet järjestetyksi, minkä jälkeen viipymättä saatoin ryhtyä tutki-maan taloa myös sisäpuolelta.

Valitettavasti en ollut aikaisemmin käynyt Sorta-valan konttorissa, joten en omasta kokemuksesta tiennyt min-kä näköinen se oli ollut ennenkuin se joutui vieraisiin kä-siin. Mikäli kuulopuheisiin oli luottamista, oli varsinkin itse toimisto mutta myös muut huoneet olleet hyvin tyyllipuh-taita ja koko huoneisto tehnyt erittäin siistin ja sanoisin-ko vakavan vaikutuksen. Tämä oli kyllä nyt muuttunut.

Viholliseltamme oli jäänyt niin ruma jälki joka paikkaan, johon hän oli tavalla tai toisella koskenut, ettei ollut vaikea nähdä mitä muutoksia oli tapahtunut.

Missä oli tehty uusia aukkoja seiniin, missä taas oli uusia seiniä rakennettu entisten lisäksi. Kalustosta oli oikeastaan jäljellä ainoastaan toimiston tiski ja eräs vaatenaulakko, muut esineet olivat joko viety tai rikottu. Ovia oli siirretty uusiin paikkoihin ja kaikki lukot olivat joko rikki tai kokonaan poissa. Lattiat olivat mitä kurjim-massa kunnossa, eikä niissä ollut täysin ehjää paikkaa muu-ta kuin toimistosalissa, jossa, ihme kyllä, yleisön puolel-la oleva kivilaattaparketti oli täysin ehyt.

Erikoisella jännityksellä tutkin holveja, joiden tiesin jääneen meikäläisiltä evakuoiminnin kiireessä sulkemat-ta. Oli sen vuoksi pelättävissä, että oviin oli muutettu uu-sia lukkoja, joihin meidän avaimemme, jotka olivat minulla mukana, eivät sopisi.

Sotilasviranomaisten läsnäollessa kokeilin kaikkil-la avaimilla, mutta en saanut lukkoja toimimaan. Pyysin vie-lä oppaanani toimivan upseerin yrittämään, mutta yhtä pienin tuloksin. Näin ollen en saanut selville, mitä holveissa mah-

dollisesti oli. Totesin vaan, että holvit nähtävästi eivät olleet riittäneet ryssille, jos olivatkin olleet heillä käytössä, sillä eri huoneissa oli vielä kolme isoa kassakaappia. Niiden sisällöstä ei ole vielääkään tätä kirjoittaessani minkäänlaista aavistusta, kun ne edelleen ovat avaamatta.

Tärkein seikka jäi täten hämäräksi.

Vaikka komendantin toimesta kaikki irtonainen törky oli jo ennen saapumistani siirretty pois ja siivousta toimitettu useampaankin otteeseen, olivat kaikki paikat, varsinkin lattiat ja seinät vahvan lian peitossa.

Valaistusarmatuurista oli osa rikki, osa hävinnyt, mutta suurin osa näytti olevan jäljellä ja nähtävästi kunnossakin, vaikka sitä ei voinut virran puuttumisen takia kokeilla.

Vesijohto näkyi toimivan, mutta melkein kaikki siihen kuuluvat fajanssiosat olivat rikki.

Lämpöjohto näytti muuten ehjältä, mutta radiaattoreista oli monessa paikassa otettu lamelleja pois, joten ne kaipasivat täydennystä.

Nousin sitten toiseen kerrokseen ja huomasin, että asiat siellä olivat ehkä vielä hullummin kuin alakerrassa. Myös tänne oli rakennettu uusia, karkeasti veistettyjä väliseiniä ja likaisuus oli vielä silmään pistävämpi kuin alempana.

Omituista kyllä, olivat kaikki kaakeliuunit ehjät ja käyttökunnossa, kuten minulle vakuuttivat siivousta suorittavat lotat, jotka olivat lämmittäneet niitä kokeeksi ja kuten myöhemmin olimme tilaisuudessa itsekkin huomaamaan.

Paitsi likaa, oli joka paikassa myös syöpäläisiä, joita vastaan esikunnan lääkäri parast'aikaa kävi ankaraa sotaa, vaikka ilman mainittavaa tulosta. Minulle kerrottiin, että pari päivää aikaisemmin oli eräs kenraali käynyt taloa tarkastamassa ja hänelle oli silloin tarjottu aamiaisen. Aterian aikana oli viisi ludetta tipahtanut katosta ruokapöy-

dälle aivan kenraalin oteeseen. Talossa yöpyjät olivat säännöllisesti aamuisin samojen elävien puremat. Yleinen mielipide oli, että koko talo olisi muutamaksi ajaksi kokonaan tyhjentävä ja sinihappokaasulla käsiteltävä, sillä arveltiin riikityksen olevan riittämättömän semmoista paljoutta vastaan.

Pommitusvaaran tähden oli talon ullakko tyhjennetty kokonaan, eikä siellä ollut minkäänlaisia vikoja näkyvisä.

Kellari oli sitävastoin niin täynnä tavaraa, että siellä oli vaikea liikkua. Siellä säilytettiin kaupungissa tavatut museoesineet ja esikunnan muonavarasto. Pankin tavaraa ei siellä näkynyt kuin muutama vanha kassatosite hiilikasan seassa.

Tavarapaljouden takia en päässyt keskuslämmityspannua lähemmin tutkimaan, mutta kaukaa katsottuna se näytti ehjältä. Havainto osoittautui kuitenkin myöhemmin vääräksi, sillä erinäisiä tärkeitä osia puuttui ja sisäisiä vikoja löytyi myös, joten se joutui perinpohjaiseen korjaukseen aikanaan.

Näin olin käynyt läpi koko rakennuksen ja loppuvaikeutella oli, ettei se kyllä ollut niin hyvässä kunnossa kuin päältäpäin olisi luullut, mutta ettei myös mitään semmoista ollut havaittavissa, jota ei helposti voisi saada korjatuksi. Ympäristössä oleviin taloihin verrattuna se oli loistokunnossa.

Pihamaalla oli paljon sotaväen sinne tuomaa tavaraa ja omenapuut täydessä lehdessä. Ne olivat olleet täynnä hedelmiä, kun kaupunki valloitettiin, mutta sato oli sotilaiden ja lottien laittomaan talteen korjattuna hävinnyt.

Katupuolella kasvoi koristenurmikko kyynäränkorkuis-ta rikkaruohoa ja itse kadun olivat ryssät varustaneet uudella kiveyksellä, jonka saapuvilla olleet paikkakuntalaiset toivoivat säilyvän historiallisena muistona sotienväliseltä ajalta.

Tarkastuksen kestäessä sain komendantilta kutsun osallistua esikunnan aamiaiseen, jolloin kerroin pankin alo- muksesta mahdollisimman pian avata Sortavalan konttorinsa uudesta ja pyysin samalla ryhtymään toimenpiteisiin, joiden

kautta huoneisto - ainakin talon alakerta - nopeasti vapautui si pankille käytettäväksi.

Tähän vastasi luutnantti Tenhunen, että hän sen asian määrää, milloin taloon päästään, eikä hän nyt aijo muuttaa mihinkään, kun vasta oli saanut toimistonsa kuntoon.

Huomautin tähän, että pankilla luultavasti ei olisi mitään suurempaa kiirettä koko kaupunkiin, mutta puolustusvoimain johto tuntui olevan toista mieltä, koska se oli pyytänyt, että konttori mahdollisimman pian tulisi avatuksi. Otaksuin sen vuoksi, että pankin Johtokunta tulisi pyytämään Päämajalta virka-apua talon tyhjentämiseksi kokonaan meidän tarpeisiin, jos ilmoitan, että komendantti kieltäytyy muuttamasta sieltä. Tämän vuoksi kehoitin häntä harkitsemaan asiaa uudemman kerran ennenkuin hän antaa lopullisen vastauksensa, sillä toivoin, että tästä kuten muistakin asioista sovittaisiin hyvässä yhteisymmärryksessä ja ilman pakkotoimenpiteitä.

Hänen huomautukseensa, ettei muuta sopivaa huoneistoa ollut tiedossa, toistin kehoitukseni yrittää, sillä ennen pitkää tulisi kuitenkin muutto tapahtumaan. Lisäsin vielä, että oli luultavaa, ettei pankki kuitenkaan vielä aivan lähipäivinä voikaan tulla, kun oli yhtä ja toista järjestettävänä siinä ennen.

En muista nyt, kuka läsnäolevista huomautti mahdollisuudesta siirtää esikunta yksinkertaisesti yläkertaan, jolloin alakerta jäisi pankille.

Ilmoitin, että se kyllä sopisi meille ja silloinhan myös tarpeellinen vartiointi järjestyisi itsestään.

Myös komendantti myönsi, että asia olisi sillä lailla ratkaistavissa, jos saisivat varmasti pitää yläkerran.

Sen enempää ei asiasta sillä kertaa puhuttu, vaan katsoin jo sanoneeni, mitä pankin puolesta oli sanottava.

Olin äsken lopettanut tarkastukseni, joka oli vienyt aikaa odotettua enemmän, kun kersantti Inkeroinen tuli ilmoittamaan, että pyörä oli valmis paluumatkaa varten ja että

oli ajettava lujaa, jos mieli ehtiä Pitkärantaan ennen päivällisajan loppua, kuten olin suunnitellut.

Mitään syytä ei ollut minullakaan jäädä pitemmäksi ajaksi Sortavalaan, joten kiitin ja hyvästelin isäntiä ja opastajia ja lähdin ulos asettuakseni uudelleen istumaan epä-mukavalle kyytipaikalleni. Tämän oli kersantti kuitenkin odottaessaan muokannut uuteen uskoon ja topannut sen oikein mukavaksi. Hän oli jostain löytänyt täytetyn vaatekappaleen ja sillä verhonut istumapaikan. Kun minäkin jo olin jonkun verran perehtynyt paikan vaatimaan matkustustekniikkaan, saatoimme suoriutua paluumatkasta puolella siitä ajasta, minkä menomatka oli vaatinut.

Pitkärantaan saavuttuani lähetin Johtokunnalle lennätinsanomana, jossa pyysin lähettämään asiantuntijan Sortavalaan avaamaan holveja, sillä ilman holveja ei ollut mitään sopivaa paikkaa rahoja varten. Jos kerran siirto sinne oli ajankohtainen niin sen vuoksi pidin niitten avaamisen kiireellisenä.

Vasta tämän jälkeen ryhdyin laatimaan kirjallista selostusta havainnoistani Johtokunnalle lähetettäväksi. se sai seuraavan muodon:

"K e r t o m u s

havainnoista, joita tein t.k. 24 p:nä Sortavalaan tekemälläni matkalla, jonka tarkoituksena oli ottaa selville missä tilassa pankin sikäläinen kiinteistö nykyään on ja mitä mahdollisuuksia olisi pankkitoiminnan pikaiselle aloittamiselle siellä.

Todettuani ulkoseinien ja katon olevan täysin moitteettomassa kunnossa ja ainoastaan muutaman ikkunan särkyneen tutkin ensiksi miten oli holvien laita. Kuten jo lennätinsanomassa tänään ilmoitin, saatoin todeta, että molempiin oviin on ryssien toimesta tehty uudet lukot, joten pankin omistamalla avaimilla niitä ei saatu auki. Niiden sisäisestä kunnosta ei näin näin ollen voi mitään tietää ennenkuin asiantuntija on ne aukaissut. Sama on laita kolmen ryssiltä huoneistoon jääneen kassakaapin kanssa. Näistä kassakaapeista on yksi saksalaista tekoa, joten se mahdollisesti on pankin vanhaa omaisuutta, kun sitä vastoin kaksi melko kookasta on ryssäläistä valmistetta.

Ennen holvien kunnostamista lienee vaikeata säilyttää suurempia rahamääriä talossa, jonka ovista miltei poikkeuksetta kaikki lukot ovat hävinneet. Ensi tilassa olisi sen vuoksi korjattava myös tämä puutteellisuus. Tarpeellista valvontaa järjestämällä voisi kyllä tilapäisesti toimia siellä niin pian kuin holvit saadaan avatuiksi säilytyspaikoiksi ja muut ovet lukituiksi, vaikka holvien lukot tulisivatkin vasta myöhemmin paikoilleen asetetuiksi.

Taloa muuten sisältä tutkiessani huomasin, että kaikki lattiat, paitsi toimistihuoneen yleisönpuoleinen kuviolautoilla peitetty lattiaosa ovat perinpohjaisen korjauksen tarpeessa. Myös seinät ovat kauttaaltaan siksi likaiset, ettei niitä voine saada siisteiksi muuta kuin uudestaan paperoimalla. Sisäkatot ovat kaikki hyvässä kunnossa. Vesijohdot ovat ehjät ja toiminnassa kuten myös viemärit. Lämmityslaitteet ovat myös käyttökunnossa mikäli sen asian voi maallikko pintapuolisella tarkastuksella todeta. Kellarin käytävä on parruilla vahvistettu sirpalesuojaksi ja tämä pönkitys esti pääsyn lämmityskattilan lähempään läheisyyteen, mutta näytti sekin täysin ehjältä. Kellarissa oli muuten melko suuri koksivarasto, jonka luulisin riittävän usean kuukauden lämmitykseen ellei vallan ensi kevääseen saakka. Koksien seassa näkyi joukko ent. Sortavalan konttorimme kassatositteita, mutta muuta konttorin arkistoon kuuluvaa ei ollut näkyvissä. Kellari oli joka suhteessa täysin kunnossa ja sotilasviranomaisien toimesta siistitty kuten yleensä koko talo.

Vahtimestarin asunto on, lattiavioista huolimatta, nyt jo täysin asuttavassa kunnossa ja majoilee siellä parast' aikaa lottia ja joku sairaanhoitajatar.

Kaikki kaakeliuunit ovat eheät ja myös kokeiltu toiminnassa samoin sekä johtajan asunnon että vahtimestarin keittiöiden hellat. Johtajan asunnon kylpyhuone oli muuten ensiluokkaisessa kunnossa paitsi että pesuallas on uusittava, koska siitä on lyöty pohja puhki. Kaikissa W.C.-laitteissa oli pienempiä, helposti korjattavia vikoja. Talon sähköjohtoverkostoa ei ole vielä voitu tarkastaa, kun virtaa saadaan vasta jonkun päivän kuluttua, mutta mikäli ulospäin näkyi oli se-

kin samoin kuin siihen kuuluva armatuuri täysin käyttökunnossa.

Eri huoneita tarkastaessani huomasin useassa paikassa ryssien tekemiä lisärakennelmia, joista tärkeimmät ovat melko pahasti särkeneet varsinkin toimiston kivan.

Niinpä on johtajan huoneen ja toimiston välinen seinä puhkaistu uudesta kohdasta lähellä pihanpuoleista ulkoseinää ja siihen tehty holvattu oviaukko, joka ei mitenkään sovi huoneitten tyyliin, vaan olisi ensi tilassa muurattava umpeen etenkin kun se on ihan tarpeeton.

Johtajan huoneeseen on rakennettu lasiseinä, jonka luukuista asiakkaita on palveltu ja joka ulottuu vanhasta ovesta holvioven sivuun saakka muodustaen noin metrin levyisen ja 3 m. pitkän käytävän pitkin holvinpuoleista seinää. Puuaines on tässä seinässä vaaleata koivua.

Samanlaisella senällä on myös kassahuone jaettu suunnilleen keskeltä halki ja siitä on poistettu aikaisempi kassatiski. Kassahuoneessa on aikaisemmin mainitsemani 2 kassakaappia (ryssäläistä tekoa). Muita rakenteellisia muutoksia en voinut itse pankkikerroksessa todeta.

Toisessa kerroksessa on uusia seiniä rakentamalla jaettu sali kahteen osaan ja eteläpuoleisesta kadulle osoitavasta pienemmästä huoneesta on tehty kaksi, sekä niiden väliin 1 m x 1 m kokoinen eteisentapainen komero, josta ovi vie kumpaankin huoneeseen. Nämä puiset väliseinät ovat hyvin karkeata tekoa ja olisivat mielestäni hetimiten purettava.

Ullakkokerros on siistitty ja kunnossa.

Pankin omistamaa irtainta omaisuutta en tunne, mutta kaluston kirjavuudesta päättäen ei pankille kuuluvia huonekaluja ollut jäljellä muuta kuin toimiston kaareva tiski - jonka toisessa päässä oleva veräjä oli ehyt, toisen ollessa hajallaan ja ainoastaan kehys tallella - korkea vaatenaulakko, eräs jakkara sekä mahdollisesti joku monista kirjoituspöydistä, joita oli huoneistossa useita kymmeniä, kun meikäläiset ottivat

sen haltuunsa. Mahdollisesti voi vielä löytyä irrallisia, pankille kuuluvia esineitä yleisessä, talteenotetussa varastossa, mutta taitaa se osa olla siinä kunnossa, että se kaipaa perinpohjaista korjausta ennen käyttöön ottamista.

Kun vielä mainitsen, että portti kaipaa pienempiä korjauksia ja siistimistä mutta muuten on kunnossa, lienee kaikki sanottu, mitä näin pintapuolisella läpikäynnillä oli mahdollista todeta.

Mitä taas pankin toimintamahdollisuuksiin tulee, mainitsin jo välttämättömyydestä saada holvit avatuiksi. Kalustoa saisimme väliaikaiseen käyttöömme sotasaalisvarastosta tarpeellisen määrän ja sotilasviranomaiset ovat valmiit nopeasti vapauttamaan käyttöömme koko pankkikerroksen sekä vahtimestarin asunnon. Sitä vastoin pyytäsivät he toistaiseksi saada käyttää toista kerrosta Sortavalan Sotilashallinnon Esikunnan tarpeisiin ainakin muutaman kuukauden eteenpäin ja huolehtisi esikunnan vartiokomppania silloin myös pankin vartiomisesta, mikä olisi tarpeellista odotellessamme holviovien kunnostamista.

Täten voisi pankin uusi Sortavalan konttori hyvin aloittaa toimintansa omassa huoneistossaan ja omalla nimellä viimeistään ensi kuun puolivälissä ja kiirettä pitäen jo ensi kuun vaihteessa. Pitkärannassa, elokuun 25 p:nä 1941."

Kuten tästä kertomuksesta ilmenee, oli komendantti vielä jäähyväistilaisuudessa ilmoittanut suostuvansa pankkihuoneiston ja vahtimestarin asunnon mahdollisimman pikaiseen vapauttamiseen, vaikka valitteli vaikeutta saada mistään henkilökunnalleen asuntoa.

Kertomuksessa mainitun pönkityksen kellarissa luulinsensiksi ryssien tekemäksi ja ihmettelin, että olivat saaneet sen niin kunnolliseksi, mutta silloin opas ilmoittikin sen olevan jo talvisodan ajoilta ja siis meikäläisten aikaansaaman. Myös meikäläisten aloittama, mutta kesken jäänyt pommisuojakammio oli edelleen samassa keskeneräisessä kunnossa, jossa se oli jo puolitoista vuotta sitten.

o o o

- 50 -

EVERSTI VEISTARON KOIVOKOS.

Katsotin nyt olevan aihetta ottaa undestaan ystäväni everstiluutnantti Veistaron ja tiedottaa hänelle, että tarkoitukseni oli lähitulevaisuudessa siirtyä Sortavalan.

Hän myösi arvaneensa näin tapahtuvan nyt, kun kaupunki oli vallattu, mutta, vaikka hän myösi pankin olevan tarpeen Sortavalassakin, ei hän voinut katsoa muuten ollen onnistuneeksi, jos ei olisi mahdollista järjestää toimintaa osaksi myös Pitkärannassa. Hän ja muutkin hänen kanssaan olivat sitä mieltä, että oli melko järjetöntä siirtyä rintamalta pois päin, kun tarkoitus oli - mikäli mahdollista - päin vastainen.

Ilmoitin olevani hänen kanssaan samaa mieltä ja lupasin tehdä voitavani, että kaikki neuvomukset tulisivat tyydyttyiksi. Näin ollen ei hänellä ollut mitään muistuttamista siirtymistämme vastaan, joten esitelmän myönteisellä osatunolla suunnitella mitkä järjestelmät ja siitä aiheutuvia toimenpiteitä.

Nyt olin tilaisuudessa ehdottamaan pankin rintamatoimintaa koskevia suunnitelmiani toteutettaviksi ainakin osaksi samalla kun ilmoitin Johtokunnalle everstiluutnantti Veistaron ajatukset ja toivomukset. Näin tapahtuikin ja elokuun 26. päivänä lähtin Johtokunnalle seuraavan kirjeen:
"Koskee: Pankkitoiminnan järjestämistä
Isotakan-Karjalan sotatoimintaluella.

- 51 -